

109954

Med pennen i et hvepsebol

Igjen har Egil Ulateig stukket pennen inn i et hvepsebol. I sin neste bok avdekker han motstandsbevegelsens likvidasjoner av nazister i Norge. Navn og konkrete likvidasjoner beskrives. Og forfatteren setter kritisk søkelys på flere av dem.

THORLEIF ANDREASSEN

50 år Ringebu, Vinstra og Otta. Endelig er vi på Dombås. På perrongen blir vi møtt av to gjeterhunder og Egil Ulateig. Alle tre i synlig god fysisk form.

Eventyreren kunne ha gått for å være fremmedlegionær eller nærkampstrener for en antiterrorgruppe, men ikke sekretær i det lokale samvirkelaget. Noe han heller ikke er. I dag fyller han 50 år. Lesjas mest omtalte mann i nyere tid. 15 år gammel rømte han til sjøs fra lokale vekkelsesmøter og sauehold. Og har siden opplevd mer dramatikk og eventyr enn de fleste. I alle fall på Lesja.

Den storvokste journalisten, forfatteren og sauebonden trives i fjellet. Uten gear og fiskestang. Rein og øret skal få leve i fred for den underlig sammensatte jublant. Som i sin tid begynte på teologistudier, og endte opp som medlem av Human-Etisk Forbund.

Fra vikingtiden

Perden fortsetter nedover en gårdsvei så bratt og isglatt at bare landbruksubsidier og bil med firehjulstrekk helt sikkert når frem til Ulateig, gårdsbruket med tufter fra vikingtiden. Og hvor Egil Ulateig har 135 sauer på vinterfôr, men det blir flere til våren for den eneste opposisjonelle i bondehuset i Lesja. Der Senterpartiet råder like egenmektig som bedehuset og pietismen i tidligere tider. Da treskjæring og rosemaling var syndige sysler, og felespillere ble uglesett. I dag skal gjeldende subsidieordninger holdes hellige. Og Ulateig som er enig med landbruksminister Gunhild Øyanger i at landbruksstøtten må vises til mann og kone som ikke har annen inntekt enn gården!

Ingens ærend

Med «Dagbok fra ein rot-norsk nazist» stakk Ulateig begge hender inn i et vepsebol. Og han gjør det igjen. Før boken med arbeidstittlen «Den skitne krigen» utkommer til høsten, summer det illsint. Forfatteren har følt de første stikkene. Som at «Ulateig sikkert ikke vil ha problemer med å finne det antall likvidasjoner han synes er passende for å stille motstandsarbeidet under krigen i et så greit lys som mulig.»

Jeg går ingens ærend. Tidligere har jeg skrevet bok om Falstad, en konsentrasjonsleir i Trøndelag. Og «Hjem til Stalin», om behandlingen av hjemvendte russiske krigsfanger. I ukeblader har jeg skrevet utall-

ge artikler om norske motstandsfolk og deres heltegjerninger. Derfor treffes jeg ikke av slik kritikk.

Kortene på bordet

– Hvorfor skriver du denne boken, Ulateig?

– Det er en tråd i det jeg skriver om fra annen verdenskrig. Nemlig det som er ubehandlet, lite omskrevet eller skjevt beskrevet. Selv har jeg vært tilbakeholden med å ta opp likvideringene. Men jeg føler at tiden nå er moden for å gjøre det. Om den noen gang blir moden, da...

– Jeg ønsker å skape en friere holdning til dette kontroversielle temaet. Selv om motstandsbevegelsens folk vil kalle det uansvarlig.

Egil Ulateig sier at «en viss gruppe» i Norge har dominert og diktert vår krigshistorie. Hva som er viktig. Og hva som ikke er viktig.

Skulle forties

– Likvidasjonene skulle det ikke skrives om. Det må da i ettertid være viktig å anlegge samme vurderingsrett for fienden som for oss, samme rett for Løke som for Tor. Jeg tar for meg konkrete likvidasjoner og hva som var gjeldende krigsrett på det tidspunkt. Ofte blander man sammen det som vi kaller hjemmefront, og dem som var norske frivillige soldater som ble lønnet av britene. Men de som begynte frihetsskampen i Norge, gjorde det som friskare. Ifølge folkeretten var det ingen forbyrrelse at tyskerne skjøt disse uten videre.

Lovlig okkupant

– Ingen forbyrrelse?

– Tyskerne var ifølge folkeretten lovlig okkupant etter Norges betingelsesløse kapitulasjon. De hadde full rett til å forsvare tyske militære interesser i Norge, og til å svare på aksjoner fra hjemmefrontgrupper med harde midler. Tenk på hvordan de allierte selv gikk frem som okkupanter. Russernes grunnregel i Tyskland var å henrette 200 tyskere for hver russiske soldat som ble likvidert. Franskmennene var på sin side nede i én til fem.

Gravskjending?

– Står du ikke i fare for å bedrive gravskjending overfor motstandsfolk som utførte byrdefulle oppdrag, og som tok pålagt eller frivillig taushetsplikt med seg i graven, Ulateig?

Det er klart at jeg må tenke personvern. Men så langt som mulig er jeg innstilt på å benytte navn og konkrete likvidasjoner. Dette for at det skal være minst mulig tvil om hva som virkelig skjedde. Det er lett for meg å forstå at det ut fra et patriotisk synspunkt føltes riktig å gripe til våpen og starte motstandskamp. I den sammenheng var likvidasjoner en beskyttelsesmetode. Hvis alle som ble likvidert hadde vært Rinnan-folk, hadde det ikke vært problematisk å legge alle navn på de involverte på bordet. Men slik var det bare ikke.

Skjøt 14-åring

– Kan du eksemplifisere dette?

LIKVIDERINGER: Med «Den skitne krigen» retter Egil Ulateig kritisk søkelys mot motstandsbevegelsens likvideringer av nazister i Norge under annen verdenskrig.

– Et eksempel det kanskje vil protesteres imot, er et forsøk på å skyte en nazistisk lensmann i Hønefoss i 1945. Det lyktes ikke. Men lensmannen segnet om. En 14 år gammel gutt løp til for å hjelpe ham. Like etter ble gutten skutt og drept. Jeg mener at ingen er tjent med å tildekke slikt.

– Et skandaløst kapittel for seg er sabotasje- og likvidasjonsgruppen Osvaldgruppen. Det var en hemmelig kommunistisk gruppe ledet av Asbjørn Sunde, som i 1954 ble dømt som russisk spion. I sin private kommunistiske hær agerte Sunde Tito. Og utstedte dødsdommer ettersom han fant det for godt. Det er en skandale at denne gruppen ikke ble underlagt offentlig granskning etter krigen. Vi vet at hjemmefronten benyttet Sunde som leiemorder for betaling.

150–200 likvidasjoner

– Hvor mange nazister tror du ble likvidert i Norge under krigen? – Mellom 150 og 200. Ifølge Statistisk sentralbyrå i 1946 – alle krigs dødsfall i Norge ble registrert der – var antallet 65.

Kan hende småbarnsfasen etterhvert vil satse på å skrive skjønnlitterære bøker. Mye av Ulateigs eventyrlige utferdstrang har avtatt. Men ikke nysgjerrigheten etter å la tankene utforske det indre landskap. Etr uttrykk som unektelig høres unaturlig pompøst ut i sauebondens munn. I diplomatiet ville han ikke fått jobb. Selv om energibunten medgir at han jobber for å bli mer langmodig. Og mot-

tar spontan applaus av koken Unni.

Løpekameraten Arne Treholt har ikke Ulateig snakket med siden han i sin tid avslørte Treholts planer om flukt fra Ila sikringsanstalt. Jubilanten sier at han gjorde det til Treholts eget beste. At Egil Ulateig var litterær konsuler, på Arne Treholts manuskript «Ale-ne», er kjent. Men at det var han som smuglet ut manuskriptet fra Ila, medgir han for første gang i dette intervjuet.

– Jeg mener ikke at Arne Treholt ble utsatt for justismord, men det minnet om landssvikoppgjøret. Lynsjestemningen var påtagelig. Selv ble jeg skjult ut fordi jeg besøkte ham i fengsel, mens andre ble fly forbanet fordi jeg prøvde å stanse den vanvittige flukten hans. Jeg mottok mordtrusler. Ble antastet. Kona hadde innbrudd på jobben. Det var bil rundt leiligheten vår i Oslo døgnet rundt. Bilens min eksploderte på Drammensveien etter et besøk hos Arne Treholt i Drammen krets fengsel. Jeg fikk kastet meg ut av den brennende bilen.

Arrestert

– Og jeg ble arrestert hjemme, under fotball-VM forøvrig, midt i kampen mellom Brasil og Vest-Tyskland. Jeg var unndratt vanlige rettigheter, ble det sagt. Etter løslatelsen krydde det av journalister rundt gården. Det var en tøff tid.

Selv Lesja kan altså bli hendelsesrikt. Med Egil Ulateig i det bratte dalføret. God 50-årsfest på lokalet!